

Työmpäisen häränpäivä

Teksti on kopioitu vihkosesta Kuvia Raja-Karjalasta kirjoittanut O.A. Forström (Kansanvalistusseuran toimituksia 1895).

Alkuperäinen teksti löytyy kirjoituksen lopusta.

Merkillisimpiä pakanuuden jäänteitä Raja-Karjalassa ovat Salmin eläinuhrit. Mantsinsaarella on viime aikoihin asti joka vuosi uhrattu härkä, joskus useampikin. Lungulansaarella niinikään uhrataan pässejä. Härkäuhri tapahtuu Mantsinsaaren Työmpäisten kylän kalmistolla, ensimmäisenä pyhänä Iljanpäivän jälkeen, se on noin elokuun 5 päivä. Tätä päivää sanovat salmilaiset ”häränpäiväksi”. Uhrattava härkä tuodaan tavallisesti jostain mannerpuolen kylästä.

Asian laita on seuraava. Jos karhu tai susi tekee vahinkoa jonkun talon karjalle, niin lupaa karjan omistaja pyhälle Iljalle härän, että pyhimys suojelisi häntä enemmistä vahingoista. Eläin on nyt pyhitetty ja sitä sanotaan ”Iljan häkikse”. Toisinaan pyhitetään useampia härkiä Iljalle, kolme jopa neljäkin. Ne ovat tavallisesti 3-4 vuoden vanhoja.

”Iljan häkki” tuodaan Mantsinsaarelle vähän ennen uhrapäivää. Jos härkiä on useampia, ettei kaikkia tahdota sinä vuonna uhrata, niin jätetään henkiin jääneet Työmpäisten kyläläisten huostaan, jotta niitä kukin vuorollaan syöttävät tulevan vuoden uhrijuhlan varalle.

Varhain uhrapäivän aamulla kokoontuu rahvas Työmpäisten ”kuusikolle”, uhripaikalle. Siellä mantsinsaarelaista, siellä mannerpuolen salmilaista. Naiset tulevat jalan, miehet ratsain. Kellä ei ole hevosta, koettaa saada sellaisen lainaksi ”häränpäiväke”. Pojat ovat erittäin innostuneita tähän ratsastamiseen. He varustavat jo viikon varrella itselleen tuomisia tai pihjalaisia raippoja. Jokainen, joka kynnelle kykenee, on sinä päivänä liikkeellä, nuoret ja vanhat.

Työmpäisten kyläläiset ovat jo ennen muun rahvaan tuloa teurastaneet härän ja valmistaneet uhriaterian. Teurastaminen tapahtuu hautausmaalla olevan ”tsasounan” eli rukoushuoneen edustalla. Aterioiminen alkaa tavallisesti noin 9 aikaan aamupäivällä, niinikään hautausmaalla. Rahvas ryhmytyy pieniin piireihin, sukulaiset ja saman talon väki yhteen paikkaan.

Se mitä jääpi tähteeksi aterista viedään yöksi ”tsasounaan”. Työmpäisten kyläläiset syöttävät sitten seuraavana päivänä heinäntekoväkeään näillä tähteillä. Härän vuota myödään huutokaupalla ja rahat käytetään ”tsasounan” hyväksi.

Uhriaterian jälkeen lähtevät miehet ratsastamaan kilpaa Työmpäisten kankaalle, jonka laidassa hautausmaa sijaitsee. Tämä on pojista erittäin lystiä. Kellä ei ole hevosta, hän astuu ”pitkie kizoja oman tsomahisen kera”. ”pitkie kizosia” astuvat pojat ja tytöt parittain verkalleen eteenpäin, puhelevat lempenasioistaan toisilleen.

Salmin rahvas on lujasti vakuutettu uhrijuhlanensa tärkeydestä. Pyhä Ilja taipuu tämän kautta varjelemaan heidän karjaansa vahingoista. Papisto Salmista on joskus koettanut saada uhrimenot hävitetyiksi. Tähän asti se ei ole onnistunut. ”jogahisel on valdu oman ker ruadua, min tahtou; hot minä oman häkin työndänen metsäh varoloin syötäväkse, kenbo siih midä voibi” uhkaili eräitä vuosia sitten vanha Salmin ukko, uhreista ja niiden kieltopuhista puhuen.

Viime uhrijuhla vietettiin vuonna 1891. Kahteen vuoteen ei siis ole ”häränpäivie” mantsinsaarella pidetty. Ensi kesänä aiotaan pitää. ”nygöigi on tulenzkua vuottu Iljan häkki varuksis”, niin kertoi viime syksynä Työmpäisten mies.

Uhrijuhlastaan kertovat mantsinsaarelaiset seuraavan tarun:

”Ennen vanhas sie näit pedru oli käynnyh joga vuottu, uinuh poikki lahten sinä piän iskettäväkse. Erähänny vuon i ugodih sinä huondes tuulistu ilmu, da pedru ei ni ennättäny aijalleh tulla. Sit hyö rahvas nu vuottamsah, nu vuottamah, sidä pedrua; yht ei näy. Hyö otettih da iskettih häkki rahvahal syömäkse, Stu, welli, wai ennätettih häkki iskie, da katsotah, jo i pedru tulou, uibi sie poikki lahten,

sarvet vai kesottaa. Pedru i tuli mual, endizen tavan mugah, mäni tsasounan pihal, ga jobo i bogadi häkin. Sen kera, welli, häin njuuhtalbi häkin werii dai pringahdih lahtel dai ui järilleh sinne, kus tuli. Sen jälles enämbiä ni konzu ei pedru tulluh. Pedran tilal joga vuosi iskemmo häkin”.

aifoihin asti joga vuosi uhrattu härkä, jostus useampiakin. Lungulanšaarella niinikään uhrataan pässejä.

Häränuhri tapahtuu Mantshinšaaren Työmpäsien kylän kalmistolla, ensimmäisenä pyhänä Iljanpäivän jälkeen, s. o. noin elok. 5 p:nä. Tätä päivää sanovat samilaiset „häränpäiväksi”. Uhrattava härkä tuodaan tavallisesti jostain mannerpuolen kylästä.

Ustin laita on seuraava. Jos karhu tai susi tekee vahinkoa jonkun talon karjalle, niin lupaa karjan omistaja pyhälle Iljalle härän, että pyhimys suojelisi häntä enemmistä vahingoista. Eläin on nyt pyhitetty ja sitä sanotaan „Iljan häkiksi”. Toisinaan pyhitetään useampia härkiä Iljalle, kolme, jopa neljäkin. Ne ovat tavallisesti 3—4 vuoden vanhoja.

„Iljan häkki” tuodaan Mantshinšaarelle vähää ennen uhripäivää. Jos härkiä on useampia, ett’ei kaikkia tahdota sinä vuonna uhrata, niin jätetään henkiin jääneet Työmpäsien kyläläisten huostaan, jotka niitä kufin vuoroonsa syöttävät tulevan vuoden uhrijuhlan varalle.

Varhain uhripäivän aamulla kokoontuu rahvas Työmpäsien „kuusikolle”, uhripaikalle. Siellä mantshinšaarelaista, siellä mannerpuolen salmilaista. Naiset tulevat jalan, miehet ratsain. Kellä ei ole hevosta, koettaa saada sellaisen lainaksi „häränpäiväksi”. Pojat ovat erittäin innostuneet tähän ratsastamiseen. Ne varustavat jo wiiikon varrella itselleen tuomisia tai pihlajaisia raiippoja. Jokinainen, ken kynnelle kykenee, on sinä päivänä liikkeellä, nuoret ja vanhat.

Työmpäsien kyläläiset ovat jo ennen muun rahwaan tuloa teurastaneet härän ja valmistaneet uhriaterian. Teurastaminen tapahtuu hautausmaalla olevan „tshajou-nan” eli rukoushuoneen edustalla. Aterioiminen alkaa tavallisesti noin 9 aikaan aamupäivällä, niinikään hautausmaalla. Rahvas ryhmytyy pieniin piireihin, sukulaiset ja saman talon wäki yhteen paikkaan.

Se mikä jääpi tähteeksi ateriasista, wiedään yöksi „tshafounaan“. Työmpäsiens kyläläiset syöttävät sitten seuraavana päivänä heinänteko-wäkeään näillä tähteillä. Häränwuota myödään huutokaupalla ja rahat käytetään „tshafounan“ hyväksi.

Uhräterian jälkeen lähtewät miehet ratsastamaan kilpaa Työmpäsiens kankaalle, jonka laidassa hautausmaa sijaitsee. Tämä on pojista erittäin lystiä. Kellä ei ole hevosta, hän astuu „pitkeä kishoa oman tshomahizen kera“. „Pitkäsä kishassa“ astuvat pojat ja tytöt parittain weskalleen eteenpäin, puhelewat lemmenasioistaan toisilleen.

Salmin rahwas on lujasti wakuutettu uhrijuhlansa tärkeydestä. Pyhä Ilja taipuu tämän kautta warjelemaan heidän karjaansa wahingoista. Papisto Salmisja on joskus koettanut saada uhrimenot häwitetyiksi. Tähän asti se ei ole onnistunut. „Jogahizel on waldu oman ker ruadoa, min katshou; hot minä oman häfin työndänen metsähä waroloin syödäwäksse, kenbo siih midä woibi“⁴⁾ uhkaili eräitä wuosia sitten wanha Salmin ukko, uhreista ja niiden kieltopuuhiista puhuen.

Wiime uhrijuhla wietettiin w. 1891. Kahteen wuoteen ei siis ole „häränpäiwie“ Mantshinsaarella pidetty. Ensi kesänä aiijotaan pitää. „Nygöi-gi on tulieksse wuottu Iljan häkki waruksis“, niin kertoi wiime syksynä Työmpäsiens mies.

Uhrijuhlastaan kertowat mantshinsaarelaiset seuraawan tarun:

„Ennen wanhas sie näit pedru⁵⁾ oli käynyh joga wuottu, uinuh poikki lahden sinä piän ishkiettäwäksse.“⁶⁾ A

⁴⁾ „Jokaisella on walta tehdä omansa kansja mitä tahtoo; waiikka minä weisin oman härkäni metsään korppien syötäwäkssi, kuka sille mitä mahtaa“.

⁵⁾ Peura.

⁶⁾ Uinut poikki lahden sinä päivänä teurastettawakssi.

erähänny wuon i ugodjih sinä huondes tuulitshu ilmu, da pedru ei nji ennjittänyh aijalleh tulla. 7) A hyö rahwas, nu wuottamah, nu wuottamah sädä pedrua; yht ei näy. 8) Hyö otettih da ishkiettih häkki rahwahal syödäwäkke. Ku, welli, wai ennjitettih häkki ishkie, ga katshotah: jo i pedru tulou, uibi sie poikki lahten, sarwet wai kekottau. Pedru i tuli mual, endjizen tawan mugah, mänji tshasounan pihal, ga jobo i dogadji häkin. Sen fera, welli, häin njuuhtaldi häkin werii dai printastih lahtel dai ui järilleh sinne, kuz tuli. 9) Sen jälles enämbiä nji konzu ei pedru tulluh. A pedran tjilah wot joga wuoz i ishkemmö häkin". 10)

Lungulanjaarella Salmin pitäjää uhrataan niin-ikään heinäkuun 15 päivänä yksi päässi, toisina vuosina useampiakin. Viimeinen tällainen uhri tapahtui siellä w. 1892. Viime vuonna oli uhrattu, mutta eräs warakas sen puolen kauppias pani esteitä toimitukselle. Päässi myötiin ja rahat annettiin sille „tshasounalle“, jonka edustalla uhri aina ennen oli tapahtunut.

Uunuksen-Karjalassa käytetään vielä paikka paikoin samanlaisia härkäuhreja kuin Salmin Mantshinjaarella. Minäkin on tämä tapa säilynyt Uukshmäen kylässä Wiiteleen pogostaa lähellä Suomen rajaa. Sielläkin tapahtuu uhritoimitus kylän „tshasounan“ eli rukoushuoneen edustalla.

Uukshmäen „tshasouna“ on pyhitetty pyhälle Walasille ja uhri tapahtuu sentähden kesällä Walasinpäivänä. Härkä ostetaan „tshasounan“ wuotuisilla kassarahoilla.

7) Eräänä vuonna sattui sinä aamuna tuulinen sää eikä peura ennättänyt ajalleen tulla.

8) Rahwas odottaa, odottaa sitä peuraa; ei waan näy.

9) Peura tuli maalle entiseen tapaansa, meni rukoushuoneen pihaan, mutta jo huomasi härän. Rupefi, weli, paikalla nuuskimaan härän werta, syöksähti lahteen ja ui takaisin sinne, mistä tuli.

10) Peuran asemesta näet joka wuosi teurastamme härän.